

Eduards Zariņš – augstākās farmaceitiskās izglītības pamatlicējs Latvijā XX gadsimta pirmajā pusē

*Venta Šidlovska, Inta Kuļiņenko, Baiba Mauriņa,
Sabīne Lauze, Dzintra Bernāte*

Rīgas Stradiņa universitāte, Zāļu formu tehnoloģijas katedra, Latvija

Kopsavilkums

1919. gadā dibinot Latvijas Augstskolu, profesors Eduards Zariņš (1876–1947) bija pirmais, kas norādīja uz Farmācijas nodaļas nepieciešamību augstskolas sastāvā. Fakti par viņa darbību Latvijas Universitātes un Farmācijas nodaļas izveidošanā rodami gandrīz visās publikācijās. Cits ceļš, kā izziņāt Eduarda Zariņa personību, ir izpētīt tās vietas, kurās viņš darbojies, apzināt attiecīgā laika perioda notikumus un to ietekmi uz E. Zariņa izvēli, rīcību un darbiem. Tāpēc darba mērķis ir apkopot publicētos un nepublicētos avotos pieejamo informāciju par Eduardu Zariņu, viņa personīgo dzīvi un darba veikumu, it īpaši apskatot viņa ieguldījumu augstākās farmaceitiskās izglītības izveidē Latvijā. Mēs izmantojam informāciju no Raunas baznīcas grāmatām, Priekuļu pagasta bibliotēkas, Latvijas Valsts vēstures arhīva materiālus, kā arī no XX un XXI gadsimta laikā izdotajiem literatūras avotiem.

Eduards Zariņš ir dzimis 1876. gada 19. novembrī Jaunraunas pagasta Šautuvu mājās. Pēc Cēsu reālskolas absolvēšanas 1896. gadā viņš uzsāka aptiekāra mācekļa gaitas aptiekā Astraņā. Aptiekāra palīga diplomu E. Zariņš saņēma 1899. gadā Kazaņas Universitātē. 1902. gadā viņš iestājās Tērbatas Universitātē un provizora diplomu ieguva 1904. gadā. Viņš vēlējās specializēties analītiskajā ķīmijā, kā arī uztura un baudvielu ķīmijā, tāpēc devās uz Vīsbādeni, kur mācījās un strādāja pie slavenā ķīmiķa Karla Remigija Frezeniusa. 1907. gadā E. Zariņš atgriezās Krievijā, apmetās Pēterburgā un palika tur līdz pat 1919. gadam. 1908. gadā viņš aizstāvēja farmācijas maģistra disertāciju.

1919. gada aprīlī E. Zariņam izdevās izkļūt no Padomju Krievijas un ierasties Rīgā. Te viņš iesaistījās Latvijas Augstskolas organizatoriskajos darbos. Jau 1919. gadā viņš darbojas kā dekāns gan Medicīnas, gan arī Veterinārmedicīnas fakultātē, bet vēlāk pārgāja strādāt uz Ķīmijas fakultāti. Kopā ar saviem Farmācijas nodaļas apakškomisijas biedriem E. Zariņš panāca Farmācijas nodaļas atvēršanu pie Ķīmijas fakultātes. Tika izveidota Uztura un baudvielu ķīmijas katedra, Farmakognoziņas katedra, Farmācijas ķīmijas katedra un vēlāk arī Praktiskās farmācijas katedra. E. Zariņš gādāja arī par labāko mācībspēku piesaistīšanu farmaceitu apmācībai, par saviem kolēģiem izvēloties Eduardu Svirlovski (1871–1936), Jāni Kupci (1871–1936), Jāni Maizīti (1883–1950), Dāvi Blūmentālu (1871–1937), un kopā ar viņiem izstrādāja mācību programmas farmācijas studijām. Pēc E. Zariņa iniciatīvas 1923. gadā tika atvērta Latvijas Universitātes aptieka, kuru viņš vadīja līdz izčeļošanai uz Vāciju.

Darbs Krievijā, kur E. Zariņš strādāja par privātdocentu Pēterpils Sieviešu medicīnas institūtā, vēlāk kā profesors un arī Ķīmiski farmaceitiskās fakultātes sekretārs Petrogradas II Universitātē, deva viņam milzīgu pieredzi akadēmiskajā un organizatoriskajā darbā. Vēlāk E. Zariņš visas šīs uzkrātās

zināšanas izmantoja, lai veiksmīgi un produktīvi pirmo reizi vēsturē izveidotu kodolu augstākajai farmaceutiskai izglītībai Latvijā. Viņš bija izvirzījis to par savas dzīves galveno uzdevumu strādāja pie tā vairāk nekā divdesmit sava mūža gadus.

Atslēgvārdi: farmācija, augstākā farmaceutiskā izglītība, pārtikas un baudvielu ķīmija, Tērbatas Universitāte, Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa.

Levads

Latvijas augstākās farmaceutiskās izglītības pamatus veidoja un attīstīja četri Tērbatas Universitātes absolventi, Latvijas Universitātes profesori: Eduards Zariņš (1876–1947), Eduards Svirlovskis (1871–1936), Jānis Kupcis (1874–1949) un Jānis Maizīte (1883–1950). Visi četri profesori darbojās farmācijas jomā XX gadsimta pirmajā pusē, un viņu ieguldītajā darbā sakņojas Latvijas farmaceutiskā izglītība. Kā pirmo vienmēr min E. Zariņu, jo viņš 1919. gadā aizsāka darbu ne tikai pie augstākās farmaceutiskās izglītības izveidošanas, bet arī aktīvi piedalījās Latvijas Universitātes radišanas procesā, ieguldot milzīgu darbu universitātes dibināšanā un turpmākajā darbībā.

Diemžēl profesora E. Zariņa ieguldījums mūsdienās nav objektīvi novērtēts. Lai arī E. Zariņš ir bieži pieminēts, interneta vietnēs un citur sastopamajos materiālos informācija par profesoru nereti ir fragmentāra un neprecīza.

Darba mērķis

Apkopot publicētos un nepublicētos avotos pieejamo informāciju par profesora E. Zariņa dzīves gājumu, ģimeni un darbību farmaceutiskās izglītības un zinātnes jomā.

Materiāls un metodes

Pētījums par profesora E. Zariņa dzīves gājumu un darbu ir retrospektīvs. Informācija tika meklēta Raunas baznīcas grāmatās un atsevišķos rakstos, kas bijuši publicēti Latvijas Farmaceitu Žurnālā XX gadsimta 20. un 30. gados, Latvijas Valsts vēstures arhīva fondos, piemēram, 235. un 7427. fondā, kā arī dažās interneta vietnēs.

Rezultāti

Eduards Zariņš ir dzimis Jaunraunas muižas apkārtnē. Informācija par Jaunraunas muižas vēsturi nav viegli pieejama, tomēr Priekuļu pagasta bibliotēka laipni piekrita padalīties ar viņiem vien pieejamajām ziņām un avotiem. Mums radās lieliska iespēja ielūkoties Jaunraunas muižas pagātnē un pavērt vēstures lappuses, ar kurām bijis saistīts profesors E. Zariņš.

Priekuļu pagasta teritorijā XIX gadsimtā atradās trīs muižas – Priekuļu muiža (*Freudenberg*), kas dibināta 1862. gadā, Jāņmuiža (*Johannenhof*), kuru 1777. gadā izveidoja Cēsu pilsmuižas īpašnieks barons Karls Ādams Volfs (*Carl Adam Wolf*, ?–1785), un Jaunraunas muiža (*Ronneburg-Neuhof*) jeb Raunas Jaunā muiža. Sākotnēji Jaunraunas pusmuiža piederēja Raunas pilsmuižas īpašniekam, kurš no 1625. gada bija Zviedrijas valsts padomnieks Svante Banners (*Svante Banér*, 1584–1628). 1684. gadā pēc muižu redukcijas Jaunraunas muiža nonāca Zviedrijas valsts īpašumā. Ziemeļu karš (1700–1721) maz skāra šo muižu, taču pamatīgi nopostīja apkārtējos ciematus.

1744. gadā Krievijas cariene Elizabete Petrovna Romanova (*Елизавета Петровна Романова*, 1709–1762) uzdāvināja Jaunraunas muižu ģenerālprokuroram un vēlākajam ģenerālfeldmaršalam Ņikitam Trubeckojam (*Никита Трубецкой*, 1699–1767). Muižas ēkas šajā laikā bija atjaunotas un uzturētas labā stāvoklī. 1775. gadā Ņ. Trubeckoja dēls ģenerālleitnants Sergejs Trubeckojs (*Сергей Трубецкой*, 1731–1812) muižu pārdeva baronam Karlam Ādamam Volfam.

Turpmākajos 50 gados muiža tika vairākas reizes ieķīlāta un pārdota, līdz 1828. gadā tā atkal nonāca Volfu ģimenes īpašumā. Šoreiz to iegādājās barons Johans Otto Gotlībs fon Volfs (*Johann Otto Gottlieb von Wolf*, 1804–1859). 1856. gadā viņš savukārt Jaunraunas muižu pārdeva gvardes leitnantam Augustam Joahimam Panderam (*August Joachim Pander*, ?–1896). Pēc tēva nāves muižu mantoja dēls Nikolajs fon Panders (*Nikolaus von Pander*, ?–?). Pēdējais muižas īpašnieks bija Nikolaja dēls Ernsts fon Panders (*Ernst von Pander*, ?–?). Pēc XX gadsimta 20. gadu agrārās reformas Jaunraunas muižas zemi sadalīja sešās jaunsaimniecībās, bet centru ar XIX gadsimta pirmajā pusē veidoto apbūvi nodeva pagasta rīcībā. Padomju laikā muižas centrā iemitināja Priekuļu selekcijas staciju [1–7].

1820. gadā tika izveidots Jaunraunas pagasts, kura robežas sakrita ar muižas robežām. Jau XVIII gadsimta laikā muižas teritorijā tika izveidotas divas – Kārļukalna un Katrīnkalna – pusmuižas, Lankas dzirnavas un 14 jaunsaimniecības, bet XIX gadsimta otrajā pusē – pusmuiža Pētermuiža ar alus brūzi un spirta dedzinātavu. 1860. gadā sākās zemnieku māju izpirkšana. Visas 60 Jaunraunas zemnieku saimniecības Augusts Panders ļāva izpirkt māju nomniekiem par samērīgām cenām, prasot sākumā tikai nelielu iemaksu. Turklāt viņš dāvināja zemi un naudu skolas ierīkošanai, zemi pagastnamam un kapsētai, 500 rubļu kapsētas zvana iegādei, atbalstīja vietējo kori, pagasta nabagus un skolas bērnus.

XIX gadsimta otrajā pusē Vidzemē, tāpat kā visā Latvijā, izplatītākais skolu tips laukos bija pagastskola. Tās vajadzēja uzturēt zemniekiem, taču līdz XIX gadsimta 60. gadu beigām viņi to nespēja līdzekļu trūkuma dēļ, tāpēc ievērojamu izdevumu daļu sedza muižnieki. Laukos galvenokārt bija trīsgadīgās pagastskolas, kuras bez maksas bija jāapmeklē bērniem vecumā no 10 līdz 13 gadiem. Likumdošana par pagastu skolām paredzēja, ka skolās jā mācā ticības mācība, lasīšana, rakstīšana, rēķināšana un dziedāšana, uzmanību pievēršot garīgām dziesmām. Reālajā dzīvē pagastskola reti aprobežojās ar to, jo parasti otrajā un trešajā klasē mācīja arī krievu valodu, ģeogrāfiju, dabas mācību, vēsturi, lika rakstīt domrakstus. Šie mācību priekšmeti nebija obligāti, un, visticamāk, blakus priekšmetu pasniegšana bija atkarīga no skolotāja, viņa izglītības, spējām un algas.

Par Jaunraunas skolu ir atsevišķs stāsts. 1861. gada rudenī muižas īpašnieks pēc vienošanās ar pagasta saimniekiem atvēra pagasta skolu visiem pagasta bērniem pagastam piederīgā brāļu draudzes lūgšanu namā Šautuvēs. Par skolotāju ievēlēja Jaunraunas pagasta locekli, Vidzemes skolotāju semināra absolventu, literātu Jūliju Vīstuci (1839–1909), kurš bija strādājis par apkārceļojošu skolotāju. Šādi skolotāji, saukti katehēti, Vidzemē darbojās XIX gadsimta 50.–70. gados. Viņi gāja no mājas uz māju un mācīja bērniem lasīšanu un Bībeli, atbrīvojot no šī grūtā pienākuma vecākus. Pirmajā gadā Jaunraunas pagastskolā skolotājam nācās mācīt 49 skolēnus – 28 zēnus un 21 meiteni. No muižas īpašnieka skolēni saņēma kā dāvinājumu skolas grāmatas, rakstāmpapīru un tāfeles.

1863. gadā Augusts fon Panders dāvāja pagasta skolas ierīkošanai Piekūnu Nagliņas māju ar visām saimniecības ēkām un apmēram 60 pūrvietas zemes skolas vajadzībām. Māja izrādījās skolai nepiemērota, tāpēc tika nolemts celt jaunu skolas ēku. Celtniecībai muižas īpašnieks dāvāja pagastam 200 rubļu skaidrā naudā, kā arī nepieciešamos būvmateriālus. Skolas ēka tika uzcelta 1864. gada laikā, un rudenī jau varēja sākties mācības. Skolas ēku pilnībā pabeidza 1865. gada rudenī, un tad A. Panders skolai uzdāvināja ērgelītes. 1871. gadā J. Vīstucis pameta Jaunraunu un aizgāja strādāt par skolotāju uz Lēdurgu. Par Jaunraunas pagastskolas skolotāju ievēlēja Trikātas draudzes Tiepeles pagasta skolotāju J. Bērziņu, kurš palika Jaunraunā 10 gadus.

1882. gadā J. Bērziņa vietā par skolotāju ievēlēja Jēkabu Dzirkali (?–?) no Smiltenes. Viņš nostrādāja skolā 25 gadus. Viņa laikā pagasts vecajai skolas ēkai uzcēla jaunu divstāvu piebūvi. Tādējādi skolas ēka kļuva divas reizes lielāka. Jauno piebūvi iesvētīja 1901. gada 28. oktobrī. Vietējā Dziedāšanas biedrība (dibināta 1879. gadā) uz iesvētībām skolai uzdāvināja jaunas ērgelītes. 1907. gadā J. Dzirkalis skolotāja darbu atstāja. Viņa vietā nāca skolotājs Kārlis Dievabērns (1884–1948) no Rankas pagasta Lutera skolas.

1919. gadā skolu pārvērtā par I pakāpes pamatskolu ar četrām nodaļām un latviešu mācību valodu un pieņēma darbā arī otru skolotāju Antoniju Prunti no Cēsu-Pils pagasta. Skolēnu skaits gadu gaitā pieauga. Pirmajā un otrajā gadu desmitā skolā mācījās 40–50 bērnu, savukārt trešajā un ceturtajā gadu desmitā – jau 50–60 bērnu, bet piektajā un sestajā gadu desmitā bērnu skaits sasniedza 60–70. Šādā skolā ar bagātu vēsturi un labiem skolotājiem savas skolas gaitas uzsāka E. Zariņš [7–9].

Eduarda Zariņa dzimtajās mājās vai to tuvumā atradās Brāļu draudzes lūgšanu nams. Brāļu draudzes XVIII gadsimtā būtiski ietekmēja Vidzemes latviešu sadzīvi un kultūru. Brāļu draudzes jeb hernhūtieši (latīņu val.: *Unitas Fratrum*, vācu val.: *Herrnhuter Brüdergemeine*, angļu val.: *Moravian Church*) ir piētismā balstīts kristietības novirziens. Piētisms (no latīņu val. *pietas* – godbijība, dievbijība) izveidojās XVII gadsimtā kā luterānisma reformu kustība, kas vērsās pret dogmatisku sastingumu un Baznīcas pievēršanos pasaulīgām lietām, bet uzsvēra reliģisko jūtu nozīmi. Brāļu draudzes mācībai bija vispārēja evaņģēliska ievirze un tās darbības pamatā bija vienkāršība un pašizliedzība.

Hernhūtiešu kustībai nostiprinoties, tā pievērsās savas mācības izplatīšanai, turklāt vislabāk tai veicās ar latviešiem un igauņiem. Tam, ka Vidzemes zemnieki pievērsās brāļu draudzēm, bija vairāki iemesli. Zviedru valdīšanas laikos XVII gadsimtā vidzemnieki bija izjutuši zināmu brīvību. XVIII gadsimtā, nonākot Krievijas pakļautībā, zemnieki tika pārvērsti par beztiesiskiem dzimļaudīm, kas pilnībā bija atkarīgi no saviem dzimtkungiem. Luterāņu mācītāji atbalstīja muižnieku tiesības un savos sprediķos runāja par paklausību un padevību. Tā ietekmē Hernhūtiešu kustība vērsās plašumā, un tas biedēja varas iestādes, tāpēc 1743. gadā brāļu draudžu kustība tika aizliegta, un turpmākos 30 gadus tā darbojās slepeni. Tikai ap 1770. gadu brāļu draudzes atkal varēja darboties legāli.

XVIII un XIX gadsimta mijā kustība strauji vērsās plašumā. Drīz Latvijā un Igaunijā bija 44 draudzes ar 31 000 brāļu. Tas satrauca Luterāņu baznīcu, un ar 1832. gada Baznīcas likumu tā panāca, ka brāļu draudzes tika pakļautas Luterāņu baznīcai. Tādējādi brāļu draudžu kustība XIX gadsimta beigās lēni sāka panīkt, tomēr turpināja eksistēt arī XX gadsimtā [10, 11].

Hernhūtisma ietekme uz latviešu dzīvi bija neapstrīdama. Pozitīvais, ko atnesa sev līdzī Brāļu draudžu pārstāvji, bija garīgums reliģijā, tieksme pēc izglītības, tikumīgas dzīves izpratne un aktīva sabiedriskā dzīve. Hernhūtiešu ietekmē skolas gaitas uzsāka daudzi tūkstoši latviešu zemnieku bērnu. Lasītprasme kļuva par Vidzemes iedzīvotāju vairākumam raksturīgu pazīmi. Hernhūtiešu saietos daudz laika tika veltīts dziedāšanai. Spēja dziedāt daudz balsīgi un spēlēt dažādus instrumentus bagātināja zemnieku ikdienu, taču hernhūtieši centās ar savām melodiskajām un saturā bagātajām dziesmām izskaust latviešu tautas dziesmas, piespiest tautu novērsties no tām. Tas viņiem neizdevās, tomēr latvieši kļuva par dziedātāju tautu.

Garīgās atmodas kustība Vidzemē bija sākums latviešu nacionālajai atmodai, jo tā radīja pamatus nacionālās inteliģences attīstībai. Sākumā tie bija lauku skolu skolotāji un saiešanu vadītāji, bet drīz vien starp viņiem parādījās arī mācītāju palīgi, literāti, mācību iestāžu vadītāji. Pirms tam latviešiem un igauņiem nebija savas nacionālās inteliģences, bez kuras nav iespējama neviena atmoda. No Vidzemes Brāļu draudzēm nākusi liela daļa latviešu kultūras darbinieku. Atmodas kustība kļuva par pamatu tam, ko tagad saucam par latvisko identitāti. Brāļu draudzei varam pateikties gan par Dziesmu svētkiem un latviešu lielo ziedu mīlestību, gan par kapu svētkiem un daudzām citām tautas dvēseles izpausmēm. Arī Jaunraunas apkārtnē, E. Zariņa dzimtās mājas tuvumā XX gadsimta 60. gados minēts Brāļu draudzes saietu nams, tāpat tās ietekme uz Zariņu ģimenes garīgās attīstības līmeni vairākās paaudzēs bija neapšaubāma [10, 11].

E. Zariņš (*Eduard Otto Sarrin*) piedzima 1876. gada 19. novembrī Šautuvu mājās Jēkaba Zariņa (*Jehkab Sarrin*, 1849–1922) un Karlīnes Bušas (*Karlīne Busch*, dzim. *Trehβiht* (Trēzīte), 1851–?) ģimenē [12, 355]. To apliecina ieraksts Raunas draudzes baznīcas grāmatā. Tēvs bija lauksaimnieks, māju īpašnieks Jaunraunas pagasta teritorijā. Iepazīstoties ar dokumentu, kas atrasts Jaunraunas pagastnama pamatos un rakstīts 1887. gadā, mēs varam secināt, ka 1872. gadā J. Zariņš ir nopircis mājas Šautuvi (*Schautull Dave*) par 3060 rubļiem. Šautuvos ir atradies Brāļu draudzes saiešanu kambaris. Māju nosaukums ir visai savdabīgs – Šautuvi vai Šautuves. Tā izcelsmi noskaidrot neizdevās, taču ir zināms, ka Šautuvos laikā no 1861. līdz 1863. gadam darbojās pagasta skola, kas izmantoja mācībām Brāļu draudzes lūgšanu telpas.

Eduarda Zariņa māte Karlīne Trēzīte 1870. gada 22. martā apprecējās ar Dāvi Bušu (*Dahwis Busch*, ?–1872), par ko liecina ieraksts Raunas Baznīcas grāmatā [14, 4]. Bušu dzimtai piederēja mājas Šautuvi (*Schautull Dahw*). Dāvim un Karlīnei 1871. gada februārī Šautuvos piedzima meita Olga Marija Buša (*Olga Maria Busch*) [15, 18]. 1872. gada februārī D. Bušs (*Dahw Busch*) [16, 9] saslima ar tīfu un nomira.

1872. gada 30. aprīlī Jēkabs Zariņš apņēma par sievu atraitni Karlīni Bušu, dzimušu Trēzīti [17, 38], un uzņēmās rūpes par mājām. 1873. gada novembrī Zariņu ģimenē piedzima meita Matilde (*Mathilde Sarrin*) [18, 110], un kā dzimšanas vieta Baznīcas grāmatā ir norādīta māja Šautuvi (*Schautull Dahw*). Zariņu ģimene turpināja augt. 1875. gada novembrī piedzima pirmais dēls Emils (*Emil Sarrin*) [19, 180.], pēc tam 1876. gada novembrī – otrais dēls Eduards [12, 355], un 1879. gada aprīlī ģimene sagaidīja trešo dēlu Oskaru Vilhelmu (*Oskar Wilhelm Sarrins*) [20, 88]. Visi trīs dēli piedzima Šautuvos (*Schautull Dahw*). Pēc vairākiem gadiem piedzima vēl divas meitas. 1883. gada decembrī – Zelma (*Selma Sarrin*) [21, 242], 1886. gada februārī – Elfrīda (*Elfrieda Sarrin*) [22, 316]. Abas māsas arī piedzima Šautuvos.

Ziņas par vecākiem ir ļoti skopas, taču mēs varam secināt, ka tēvs bija tiem laikiem izglītots cilvēks. Netiešs pierādījums tam ir Brāļu draudzes lūgšanu telpa Šautuvos. Ja tēvs bija saistīts ar brāļu draudzi, tad noteikti viņš bija guvis izglītību un varēja ieaudzināt saviem bērniem mīlestību pret dabu, garīgumu, alkas pēc izglītības. Jaunraunas saimnieku vidū viņš bija pietiekami populārs, jo viņš bija viens no pagasta vecākā vietniekiem. Tāpat viņš parakstīja dokumentu nākamajām paaudzēm, kuru iemūrēja pagastnama pamatos. Pēc viņa paraksta var spriest, ka rakstīšana viņam nesagādāja grūtības [12–22].

Vienā no pēdējām profesora E. Zariņa publicētajām biogrāfijām ir mazā Eduarda ģimenes un bērnības apraksts, diemžēl autors nenorāda avotus, no kuriem ir šīs ziņas, tāpēc jācītē autora teiktais:

“Tēvs Jēkabs Zariņš no barona Augusta Joahima fon Pandera 1872. gadā iepērk Lejas Šautuvu mājas (nominatīvā – Lejas Šautuvi) un tajā pašā gadā apņēma par sievu Kalna Šautuvju saimnieci – atraitni Karlīni Trēziņu-Bušu. Tēvs Jēkabs Zariņš, izpirkdams mājas, iekļūst pagasta gruntnieku kārtā. Viņš bija Jaunraunā populārs un tam laikam izglītots saimnieks – hernhūtiešu brāļu draudzes loceklis un runas vīrs, saiešanas namā “Šautuvos” lasīja sprediķus, kā arī bija viens no diviem pagasta priekšstāvjiem pagastskolā. Ilgus gadus viņš bija pagasta vecākā vietnieku pulkā. Viņš ir arī priekšzīmīgs saimnieks savā saimniecībā.

Nav lieki piebilst, ka mazais Eduards, bieži būdams bišu dravā un ābeļdārzā, mācījās saprast dabu un darba tikumus. Vēlāk dzīvē atzinis, ka sevišķu pateicību par dzīves gudrībām ārpus skolas priekšmetiem, kas palīdzējis izprast dzīves jēgu un ietekmējuši raksturu, ir viņa vecāki, sevišķi tēvs. Māte Karlīne vadīja saimniecību un apkopa prāvo bērnu pulciņu.

Mazais Eduards ir zinātkārs, apveltīts ar labu atmiņu, visu uztver un ātri apgūst tēva sniegtās gudrības. Brīvā laikā arī pats, dzīvodamies pa Šautuvu gravu, Kārļa kalnu, Tālītes krastiem un vērodams ūdenszirnavu darbu, vēro dabas pārvērtības un apgūst dzīves pieredzi” [23, 25].

Mums neizdevās rast apstiprinājumu visiem faktiem, kas minēti šajā citātā. Par Brāļu draudzes darbību Jaunraunā, lūgšanu kambari Šautuvos tagad informācija nav atrodamā. Vienā no kartēm mums izdevās ieraudzīt vietu ar divu māju nosaukumiem – Šautuves un Vecšautuves. Māja, kurā E. Zariņš bija pavadījis bērnību un skolas gadus, no kuras viņš bija devies pasaulē un kurā vēlāk bija atgriezies, pavadījis savus brieduma gadus un no kuras viņš atvadījās, uz visiem laikiem pametot savu tēvu zemi, ir skaista un neparasta, kaut arī novecojusi, tomēr tā ir saglabājusies, un par to mums bija liels prieks un gandarījums.

E. Zariņš uzauga kuplā ģimenē. Par ģimenes savstarpējām attiecībām tiešu liecību nav, taču iespējams, ka īpaši siltu attiecību starp brāļiem un māsām nebija. Par to varētu liecināt fakts, ka E. Zariņš nevienā dokumentā ne ar vārdu nepiemin savus brāļus un māsas. Kurā gadā Eduards sāka skolas gaitas, nevienā literatūras avotā vai dokumentā atrast neizdevās, bet, iespējams, kā toreiz pieņemts, – ap 10 gadu vecumu. Jaunraunas pagasta skola jau darbojās no 1861. gada, un kopš 1882. gada tajā strādāja Jēkabs Dzirkalis – ļoti pieredzējis skolotājs, kurš varēja bērniem dot daudz plašākas zināšanas, nekā tas bija paredzēts skolas programmā. Tam noteikti bija nozīme mazā Eduarda zināšanu pamatu veidošanā.

Izglītoties E. Zariņš turpināja Cēsu reālskolā, kuru 1892. gadā bija atvēris tautskolotājs Kārlis Millers (Zariņu Kārlis, 1844–1911) – pirmais akadēmiski izglītotais latviešu valodnieks, skolotājs un žurnālists. Reālskolas bija vidējās mācību iestādes, kurās mācīja dabas zinātnes, matemātiku un

jaunās svešvalodas (angļu, vācu, franču). Millera reālskola bija viena no vecākajām latviešu privātajām reālskolām un deva pamatīgu izglītības bāzi. E. Zariņš mācības skolā beidza 1895. gada beigās vai 1896. gada sākumā, jo jau 1896. gadā viņš uzsāka aptiekāra mācekļa gaitas aptiekā [24–27].

Nav iespējams uzzināt, kāpēc Eduards izvēlējās kļūt par aptiekāru, bet domājams, ka iemesls tam bija tradicionāls – aptiekāra māceklim par apmācību nebija jāmaksā un pēc tam bija iespēja iegūt šajā specialitātē augstāko izglītību. Jāpiemin, ka E. Zariņš rīkojās tradicionāli, par mācību vietu izvēloties aptieku tālu no mājām. Viņš devās uz Astrahaņu un kļuva par mācekli pilsētas lielākajā un labākajā aptiekā. Tā bija izcilā aptiekāra Karla Osses (*Карл Иванович Оссе*, 1804–1874) aptieka, kura bija dibināta XIX gadsimta 30. gados un darbojās ļoti veiksmīgi.

Karls Osse pilsētā bija ļoti populārs cilvēks, plaši nodarbojās ar labdarību, bija daudzu valdības apbalvojumu īpašnieks. Viņam bija trīs dēli, kas visi bija studējuši Tērbatas Universitātē. Vecākais dēls Ernsts (1846–?) bija jurists. Viņš darbojās savā jomā Astrahaņā un vēlāk kļuva par Astrahaņas pilsētas galvu. Vidējais dēls Otto (1848–1874) no 1871. līdz 1872. gadam studēja farmāciju un ieguva provizora grādu, taču maģistra disertāciju aizstāvēt nepaspēja, jo agri nomira. Jaunākais dēls Peters (1851–?) bija matemātiķis. Aptiekā pēc vecāteva nāves esot saimniekojis viens no mazdēliem. E. Zariņš nonāca intelligentu cilvēku sabiedrībā. Viņam bija iespēja iepazīties ar tradīcijām bagātas aptiekas darbību, viņš varēja tajā iesaistīties, apgūt prasmes un gūt zināšanas. Aptiekā visi darbi tika veikti *lege artis*, un tas deva iespēju E. Zariņam kļūt par labu aptiekāru. Vai E. Zariņš visus trīs gadus palika Astrahaņā, precīzu ziņu nav.

1899. gadā E. Zariņš saņēma aptiekāra palīga diplomu Kazaņas Universitātē, kurā farmaceitiskā izglītība tolaik bija labā līmenī. 1865. gadā Kazaņas Universitātē (dibināta 1804.) no Medicīnas fakultātes tika atdalīta Farmācijas fakultāte. Tās katedru uzdevumos ietilpa aptiekāru palīgu sagatavošana eksāmeniem, un pēc trīs gadu darba aptiekā aptiekāra palīgi varēja kļūt par klausītājiem provizoru kursos, kas darbojās pie Medicīnas fakultātes. Provizori pēc divu līdz trīs gadu darba aptiekā varēja kārtot eksāmenus un iegūt augstāko farmaceitisko grādu “aptiekārs”. Arī E. Zariņam pēc aptiekāra palīga diploma iegūšanas nācās vēl pastrādāt aptiekā, lai varētu sākt studijas. Kurās aptiekās viņš praktizēja, noskaidrot neizdevās, taču līdz studiju sākumam pagāja trīs gadi [27–31].

Farmācijas studijām Zariņš izvēlējās Tērbatas Universitāti. Viņš raksta, ka studējis farmāciju Mētrainē. Tā latvieši XIX gadsimta beigās un XX gadsimta sākumā sauca Tērbatu. Patiesībā tolaik, kad E. Zariņš mācījās Tērbatā, gan pilsēta, gan universitāte bija zaudējušas savus nosaukumus. Rusifikācijas politikas dēļ 1893. gadā Tērbatu pārdēvēja par Jurjevu un Tērbatas Universitāte 1893. gada 27. februārī ieguva nosaukumu Jurjevas Universitāte (*Universitas Jurjevensis*). Par mācību valodu kļuva krievu valoda un ārzemju mācībspēkus nomainīja krievu tautības mācībspēki, kuru kvalifikācija ne vienmēr atbilda ieņemamajam amatam. XIX gadsimta 90. gados Tērbatas–Jurjevas Universitātes zinātniskais un mācību darba līmenis diezgan strauji pazeminājās. Tas attiecās arī uz Medicīnas fakultātes Farmācijas institūtu.

1894. gada 9. decembrī Farmācijas institūts zaudēja savu ilggadējo direktoru un farmācijas profesoru Georgu Noelu Dragendorfu (*Georg Noel Dragendorff*, 1836–1898) – zinātnieku un pedagogu ar pasaules vārdu. Viņa vietā 1895. gada 1. februārī par farmācijas profesoru un Farmācijas institūta direktoru tika iecelts ķīmijas maģistrs Ivans Lavrenjevičs Kondakovs (1857–1931), kura specialitāte bija organiskā ķīmija. Mācību kvalitātes kritums izraisīja studentu nemierus, un Kondakova attiecības ar studentiem vienmēr bija sarežģītas. Pārbaudījumos viņš bija ļoti stingrs, it īpaši pret maģistrantiem un doktorantiem. Daļa farmācijas studentu pārgāja studēt uz citām Krievijas augstskolām. Kā atceras E. Zariņš, šāda bija situācija Mētrainē, kad viņš 1902. gadā sāka farmācijas studijas [36, 17, 18].

Studiju laikā viņš aktīvi iesaistījās studentu sabiedriskajā dzīvē un jau 1902. gada otrajā semestrī iestājās farmācijas studentu korporācijā *Lettgallia*, kur kļuva par vienu no vadošajiem korporācijas locekļiem. 1904. gada jūnijā E. Zariņš saņēma provizora diplomu, taču strādāt pie maģistra darba Tērbatā viņš nevēlējās, iespējams, Kondakova negatīvās attieksmes dēļ [37, 132]. Īsu laiku E. Zariņš uzturējās dzimtajā pusē un laikā no 1905. gada aprīļa līdz augusta vidum pārvaldīja daktera Zēberga aptieku Dzērbenē [23, 27, 32–38].

Papildināt zināšanas un gatavoties maģistra grāda iegūšanai E. Zariņš devās uz Maskavas Universitāti, kur 1905. gada decembrī nokārtoja visus nepieciešamos pārbaudījumus maģistra grāda iegūšanai, taču disertāciju neiesniedza. Maskavā E. Zariņš kādu laiku strādāja Staroņikoļskas aptiekā. Šāda izvēle bija ļoti laba, jo aptieka kopš 1832. gada piederēja Ferreinu ģimenei un vairāku pārbūvju dēļ XIX gadsimta pēdējos gadu desmitos tā bija izaugusi par lielāko un labāk aprīkoto aptieku Eiropā. Lai turpinātu izglītošanos sev vēlamajā virzienā, E. Zariņš no Maskavas devās uz Vīsbādeni (*Wiesbaden*) pie slavenā analītiskās ķīmijas speciālista Karla Frezeniusa (*Carl Remigius Fresenius*, 1818–1897). K. Frezenius studēja ķīmiju Bonnas Universitātē, pēc tam Gissenē (*Gießen*) specializējās pie slavenā ķīmiķa Justusa Libiga (*Justus von Liebig*, 1803–1873) un 1843. gadā kļuva par ķīmijas, fizikas un tehnoloģijas profesoru Lauksaimniecības institūtā Vīsbādenes tuvumā.

1848. gadā K. Frezenius Vīsbādenē nodibināja savu ķīmijas laboratoriju (*Chemischen Laboratorium Fresenius Wiesbaden*), kur veica pētījumus un mācīja ķīmiju, savukārt 1862. gadā izveidoja farmaceitisko mācību iestādi (*Pharmaceutischen Lehranstalt*), kur mācīja farmaceitus. 1868. gadā viņš sāka pasniegt arī agroķīmiju un ekoloģiju. Mācību iestāde bija ļoti apmeklēta un skolēnu K. Frezeniusam nekad netrūka. E. Zariņš vēlējās specializēties analītiskajā ķīmijā un uztura un baudvielu ķīmijā, tāpēc viņš uzturējās Vīsbādenē laikposmā no 1905. līdz 1906. gadam. Sākumā viņš bija tikai praktikants, bet jau 1906. gadā strādāja pie K. Frezeniusa kā asistents.

Vīsbādenē E. Zariņš 1906. gada 30. septembrī salaulājās ar Annu Treifeldi (1878–1963) no Cēsaines. V. Lediņš savā publikācijā [23, 26] abu jauno cilvēku iepazīšanos apraksta šādi: “*Atrazdamies Maskavā, būdams klasiskās mūzikas cienītājs, viņš bieži apmeklēja Maskavas mūziķu priekšnesumus un iepazīstas ar Maskavas Konservatorijas studenti – vokālisti no Cēsaines Annu Treifeldi (1878–1962)*”. Laulības tika reģistrētas ārzemēs, tāpēc 1938. gadā ir sastādīts apliecinājums, kuru parakstīja Latvijas Universitātes profesors Dr. Eduards Svirlovskis un Tautas Labklājības ministrijas Farmācijas pārvaldes analītiskās laboratorijas pensionēts vadītājs Mag. Rūdolfs Vaits (1862–1939). Viņi ar parakstu apliecināja, ka Latvijas Universitātes profesors E. Zariņš 1906. gada 30. septembrī salaulājās Vīsbādenē ar Annu Zariņš, dzimusi Treinfeld, no Cēsaines [23, 27, 34, 36–41, 42, 50].

1907. gada rudenī Zariņu ģimene atgriezās no ārzemēm Krievijā un apmetās uz dzīvi Pēterburgā. E. Zariņš sāka strādāt Sergijevas aptiekā (*Сергиевская аптека*), kura atradās Sergijevas ielas (*ул. Сергиевская*) un Ļiteinija prospekta (*Литейный проспект*) krustojumā. Līdztekus darbam aptiekā Zariņš pētīja bišu enzīmus un medus nogatavošanos, un iespējams, ka tas notika Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijas farmācijas laboratorijā. 1908. gada 17. janvārī Zariņu ģimenē piedzima meita Edīte. 1908. gada 13. decembrī E. Zariņš Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijā aizstāvēja farmācijas maģistra disertāciju “*Par galeniskiem preparātiem, kas pagatavoti no dažādām baldriāna sakņu šķirnēm*” (*О галеновых препаратах из различных сортов валерианы*), viņa farmācijas maģistra diploms datēts ar 1909. gada 12. janvāri.

Jau 1908. gada vidū E. Zariņš pieņēma Zemkopības ministrijas piedāvājumu uzņemties Lauksaimniecības departamenta bakterioloģijas laboratorijas direktora palīga pienākumus un vadīt laboratorijas ķīmijas nodaļu. Šajā darbavietā Zariņš strādāja līdz 1918. gadam. Viņš vairākas reizes devās zinātniskos komandējumos uz Vāciju, Holandi un Zviedriju, veica zinātniskus pētījumus, kas bija veltīti uzturvielu kvalitātes noteikšanai. 1916. gadā E. Zariņu ievēlēja par privātdocentu Pēterpils Sieviešu medicīnas institūtā, kurā viņš nostrādāja līdz 1919. gadam. 1917. gadā viņu ievēlēja par docentu uzturvielu un tiesu ķīmijā Psihoneiroloģiskajā institūtā Pēterburgā.

1918. gadā Psihoneiroloģiskais institūts pārtapa par Petrogradas II Universitāti, kurā E. Zariņu ievēlēja par profesoru un pēc tam arī par Ķīmiski farmaceitiskās fakultātes sekretāru. Līdztekus tam no 1918. gada oktobra beigām E. Zariņš strādāja par laborantu Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijas Farmakognozijas un farmācijas katedrā. Viņa zinātnisko pētījumu lokā bija dažādu produktu falsifikācijas noteikšanas metožu izstrāde. Viņš pētīja medus, bišu vaska, piena tauku falsifikācijas noteikšanas iespējas, vārāmā sāls sastāvu dažādās Krievijas vietās, un viņš bija gandrīz piecdesmit publikāciju autors.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, aktuāla kļuva latviešu bēgļu problēmu risināšana, kurā aktīvi darbojās arī Zariņš. Viņš piedalījās arī Krievijas Sarkanā Krusta darbā, kurā viņu noteikti iesaistīja Dāvis Blūmentāls (1871–1937) – viens no *Lettgallia* dibinātājiem un viens no Krievijas Sarkanā Krusta vadošajiem darbiniekiem. Daudzus gadus vēlāk D. Blūmentāls un E. Svirlovskis ar parakstu apstiprināja, ka E. Zariņš tiešām strādāja Pēterburgā Zemkopības resorā, jo viņi abi arī toreiz dzīvoja Pēterburgā un bija pazīstami ar E. Zariņu. Apstiprinājuma dokuments datēts ar 1933. gada 8. janvāri [23, 27, 34, 35, 37, 41, 43–46].

1919. gada aprīlī E. Zariņš tika nosūtīts zinātniskajā komandējumā uz Rīgu. Komandējuma apliecība izrakstīta 1919. gada 15. aprīlī. Tajā teikts, ka komandējuma ilgums ir divas nedēļas – no 20. aprīļa līdz 5. maijam un pēc tam jāatgriežas Pēterburgā. Komandējumu parakstīja Pēterburgas II Universitātes rektors. Atvaļinājumu no 18. aprīļa līdz 15. maijam un atļauju apmeklēt jebkuru Padomju Krievijas pilsētu šajā laikā E. Zariņam izsniedza arī Pēterburgas Kara medicīnas akadēmija. Ja vēl pirms pusgada komandējums uz Rīgu nebija iespējams, jo pēc Brestas miera līguma, kuru noslēdza 1918. gada 3. martā, Latvija vairs nebija Krievijas sastāvā, tad tagad apstākļi bija mainījušies. Brestas miera līgums tika laužts 1918. gada 13. novembrī. Ar to brīdi Padomju Krievija centās atgūt zaudētās teritorijas un nodibināt tur padomju varu.

1918. gada 4. decembrī Maskavā tika izveidota Pētera Stučkas (1865–1932) vadītā Latvijas Pagaidu padomju valdība. Sarkanā armija devās uzbrukumā Latvijas teritorijai, un 1919. gada 3. janvārī sarkanie latviešu strēlnieki ienāca Rīgā. Armijai pa pēdām sekoja P. Stučkas valdība, un 15. janvārī Latvija jau bija kļuvusi par Latvijas Sociālistisko Padomju Republiku. Pēc pirmās eiforijas iedzīvotāji ļoti drīz saprata, ko nozīmē padomju vara, un atbalsts P. Stučkas valdībai strauji samazinājās. Aprīļa vidū vēl neviens nevarēja paredzēt, ka padomju varas eksistence Latvijā bija nopietni apdraudēta, tāpēc E. Zariņš saņēma komandējumu uz Rīgu un devās ceļā. 1919. gada 22. maijā Sarkanā armija atstāja Rīgu, pēc tam Vidzemi, un tikai līdz 1920. gada sākumam tā vēl aizkavējās Latgalē. E. Zariņš atbrauca uz Rīgu 1919. gada aprīlī un palika Latvijā, jo te viņu gaidīja plašs darba lauks [45, 47].

E. Zariņš bija atgriezies dzimtenē, kur tieši tobrīd viņa zināšanas un pieredze pedagogiskajā, zinātniskajā un administratīvajā darbā bija ļoti nepieciešamas. Lielgabali vēl dunēja pavisam netālu, kad sapni par savu nacionālo augstskolu Latvijas inteliģence sāka realizēt dzīvē. Šis sapnis, iecere radās jau XIX gadsimta beigās, kad augstāko izglītību dažādās Krievijas augstskolās bija guvuši pirmie latviešu jaunekļi. Pirmo reizi runas par Latviešu Augstskolas nepieciešamību skaļi izskanēja Rīgā Tērbatas latviešu skolotāju kongresā 1917. gada 13. jūnijā, kad tika pieņemta rezolūcija un izveidota Augstskolas Komiteja. 1917. gada beigās vēl pie Latviešu Izglītības biedrības tika nodibināta Augstskolas sekcija, kas domāja un plānoja, kā realizēt latviešu sapni par savu augstāko izglītību. Realitātē 1919. gada 6. jūlijā, kad Latvijas Pagaidu valdība atgriezās Rīgā, tās izglītības ministrs Kārlis Kasparsons (1865–1962), Tērbatas Universitātes absolvents, publicists, ārsts un filologs, saskatīja bijušajā Rīgas Politehniskajā institūtā pamatus nākamai Latvijas Augstskolai.

Rīgas Politehniskais institūts bija darbojies gan kā Baltijas Tehniskā augstskola (*Baltische Technische Hochschule*), gan kā Padomju Latvijas augstskola. Kasparsons iesaistīja darbā latviešu izcelsmes ķīmiķi, Rīgas Politehniskā institūta absolventu Paulu Valdeni (1863–1957) un latviešu izcelsmes filozofu, Maskavas Universitātes absolventu Paulu Dāli (1889–1968), lai izveidotu Rīgas Politehniskā institūta reorganizācijas komisiju. Diemžēl Pauls Valdēns drīz aizbrauca uz Vāciju. Pauls Dāle turpināja vadīt augstskolas dibināšanas procesu. 1919. gada 1. septembrī reorganizācijas komisiju pārdēvēja par Latvijas Augstskolas organizācijas komisiju, un tajā darbojās visu astoņu fakultāšu subkomisiju locekļi. Šajā laikā no dažādām Krievijas augstskolām Rīgā sāka ierasties nākamie augstskolas mācībspēki, bet E. Zariņš jau kopš aprīļa bija Rīgā un aktīvi piedalījās visos augstskolas organizatoriskajos darbos, gan Politehniskā institūta reorganizācijas komisijā, gan Latvijas Augstskolas organizācijas komisijā, kā arī Latvijas Augstskolas Satversmes sagatavošanas komisijā.

1919. gada 1. septembrī E. Zariņš kļuva par Latvijas Augstskolas profesoru, Medicīnas un Veterinārmedicīnas fakultātes pagaidu dekānu. 1919. gada 28. septembrī notika Latvijas Augstskolas atklāšanas akts Augstskolas aulā un pēc tam Nacionālajā operā. 29. septembrī deviņās fakultātēs mācības sāka

940 studenti, no tiem 24 bija Farmācijas nodaļas studenti, un lekcijas pasniedza aptuveni 110 mācībspēki. Bermonta karaspēka ienākšana Pārdaugavā 1919. gada 9. oktobrī diemžēl lika uz laiku (no 8. oktobra līdz 22. novembrim) pārtraukt mācības augstskolā, tāpēc pirmais semestris beidzās tikai 1920. gada 29. februārī, bet mācību gads – 22. jūnijā. Par pirmo rektoru 1920. gadā ievēlēja latviešu izcelsmes mākslas vēsturnieku, Tērbatas Universitātes absolventu Ernestu Felsbergu (1866–1928), kurš šo amatu ieņēma no 1920. līdz 1922. gadam un no 1922. līdz 1923. gadam [27, 45, 47, 48].

Medicīnas fakultātes dekāna amatā E. Zariņš bija tikai no 1919. līdz 1920. gadam, taču darba apjoms, kuru vajadzēja veikt šajā laikā, bija milzīgs. Trūka mācībspēku, nebija nekādu mācību līdzekļu un grāmatu, trūka telpas nodarbībām, bet pilsēta bija pamatīgi papostīta karos, turklāt valsts bija tikai gadu veca. Veterinārmedicīnas fakultāti, kurai tajā gadā nebija vēl pat apakškomisijas, vajadzēja veidot līdztekus Medicīnas fakultātei, un to vajadzēja darīt E. Zariņam. 1920. gadā viņš atteicās no Veterinārmedicīnas fakultātes dekāna amata un nodeva pilnvaras Tērbatas Veterinārā institūta absolventam, docentam Voldemāram Brencēnam (1887–1938.).

E. Zariņš izveidoja Medicīnas fakultātes darbības pamatus: meklēja un aicināja darbā mācībspēkus no malu malām, organizēja Pareizticīgo semināra ēkas pārbūvi un pielāgošanu anatomikuma vajadzībām 1920. gadā, kā arī mācību procesu. Vēlāk E. Zariņš pameta Medicīnas fakultāti un pārgāja strādāt uz Ķīmijas fakultāti. Arhīvā ir saglabāties dokuments, kurā teikts, ka ar 1921. gada 5. aprīli E. Zariņam alga jāizmaksā kā Ķīmijas fakultātes darbiniekam [45, 85]. Ķīmijas fakultātes veidošana veicās nedaudz vieglāk, jo Rīgas Politehniskajā institūtā bija ļoti labi izveidota ķīmijas nodaļa, kurā savulaik bija darbojušies tādi slaveni ķīmiķi kā Vilhelms Ostvalds (1853–1932) un Karls Adams Bišofs (1855–1908), reorganizācijas laikā Latvijā atradās Pauls Valdens un strādāja Maksimilians Glazenaps (1845–1923). No bijušā Politehniskā institūta jaunā Ķīmijas fakultāte varēja mantot ķīmijas ēku Kronvalda bulvārī 4 ar visām iekārtotajām laboratorijām, daļu mācībspēku un akadēmiskās tradīcijas. Reorganizācijas apakškomisijas vadību uzņēmās ķīmiķis Valdemārs Fišers (1881–1834).

E. Zariņš Ķīmijas fakultātes reorganizācijā un veidošanā piedalījās salīdzinoši maz, jo viņam bija risināms cits ļoti svarīgs uzdevums – farmaceitiskās izglītības radīšana Latvijā. Tomēr drīz viņu ievēlēja par Ķīmijas fakultātes dekānu, un šajā amatā viņš darbojās ilgstoši: no 1922. līdz 1924. gadam, no 1926. līdz 1928. gadam, no 1928. līdz 1929. gadam, no 1931. līdz 1933. gadam, no 1935. līdz 1937. gadam, no 1939. līdz 1940. gadam un no 1941. līdz 1944. gadam. Dažādos laikposmos E. Zariņš bija arī fakultātes pārstāvis Universitātes padomē [45, 48, 49, 50].

Līdztekus Ķīmijas fakultātes organizatoriskajam darbam tika veidota Farmācijas nodaļa. Tās apakškomisijā darbojās profesors E. Zariņš no Organizācijas komisijas, farmācijas maģistrs Eduards Svirlovskis no Veselības departamenta un provizors Mārtiņš Pusbarnieks no I Latvijas Farmaceitu kongresa biroja. E. Svirlovskis bija Tērbatas Universitātes absolvents, kurš līdz 1919. gadam strādāja Krievijā, rediģēja farmācijas žurnālu, vadīja Pēterburgas Farmaceitu biedrības bakterioloģisko laboratoriju, praktizējās mikroķīmijā pie slavenā farmakognoziņas profesora Aleksandra Čirha (*Wilhelm Oswald Alexander Tschirch*, 1856–1939) Bernē, audzēja opija magones Vidusāzijā. 1919. gadā Latvijas Veselības departaments uzaicināja viņu vadīt departamenta ķīmijas laboratoriju.

1920. gadā E. Svirlovski ievēlēja par Latvijas Universitātes docentu un 1924. gadā viņš kļuva par profesoru. Mārtiņš Pusbarnieks (1880–1952) arī bija Tērbatas Universitātes absolvents, provizors. Pārradies Latvijā, M. Pusbarnieks no 1920. līdz 1923. gadam strādāja Tautas labklājības ministrijas aptieku pārvaldē par revidentu, no 1923. līdz 1934. gadam bija Farmācijas pārvaldes priekšnieks un pēc tam aptieku īpašnieks Torņakalnā un Jelgavā. Farmācijas nodaļas apakškomisija nebija gluži oficiāli izveidota, jo par Farmācijas nodaļas nepieciešamību sākumā interesējās faktiski tikai E. Zariņš, pēc tam viņam pievienojās E. Svirlovskis, tomēr Farmācijas apakškomisija darbojusies ļoti aktīvi, un jau 1919. gada 2. septembrī Latvijas Augstskolas Organizācijas komisijas sēdē E. Zariņš ziņoja par Farmācijas nodaļas apakškomisijas darbu. Paveiktā darba apjoms bija neaptverami liels un ļoti rezultatīvs.

1919. gada 18. septembrī izglītības ministrs izdeva rīkojumu par Farmācijas nodaļas atvēršanu pie Ķīmijas fakultātes. Par augstākās farmaceitiskās izglītības jautājuma aktualitāti Latvijā un par Farmācijas nodaļas apakškomisijas padarītā darba kvalitāti liecina arī tas, ka I Latvijas farmaceitu kongress, kas

notika 1919. gadā no 24. līdz 26. septembrim Rīgā, akceptēja Latvijas Augstskolā izstrādāto programmu farmaceitu augstākajai izglītībai. Pēc tās pie Ķīmijas fakultātes vajadzēja nodibināt Farmācijas nodaļu ar trīs speciālām katedrām. E. Zariņam bija izdevies panākt, ka farmācijas studijas ilgs četrus gadus, kaut gan Krievijā un Rietumeiropā farmāciju studēja tikai divus gadus. Zariņš uzsvēra, ka izglītota farmaceita vieta var būt ne tikai aptiekā, bet arī ķīmiskajā, farmaceutiskajā un pārtikas rūpniecībā, kā arī dažādās laboratorijās [34, 35, 48, 51, 52].

Jau 1919. gada 10. septembrī Latvijas Augstskolas Dekānu padomes sēdē tika izlemts, kādi vispārīgie priekšmeti būtu jāapgūst farmācijas studentiem, tomēr reāli Farmācijas nodaļa darbu sāka tikai 1920. gadā. Pirmajos pastāvēšanas gados grūtības radīja ne tikai pasniedzēju, bet arī aparatūras un piemērotu telpu trūkums. Sākumā Farmācijas nodaļa atradās Ķīmijas mājā Kronvalda bulvārī 4. Farmakognozijas katedra pirmajos darbības gados mitinājās Anatomikumā, Kronvalda bulvārī 9. 1925. gadā Finanšu ministrija iegādājās dzīvojamo māju Baznīcas ielā 5. Uz jaunām telpām pārvietoja Farmakognozijas un Farmācijas ķīmijas katedra, bet Praktiskās farmācijas un Uztura un baudvielu katedra vēl palika Ķīmijas mājā. Mācību programmas studiju priekšmetiem pilnveidoja katru semestri, mēģinot atrast labāko variantu, un visus šos procesus vadīja E. Zariņš.

Pasniedzēju trūkums daļēji tika atrisināts 1920. gada nogalē, kad kā mācībspēki pieteicās Jānis Kupcis (1871–1936), Jānis Maizīte (1883–1950) un Dāvis Blūmentāls (1871–1937), kurus E. Zariņš pazina personīgi no Tērbatas laikiem un uzaicināja strādāt Latvijas un farmācijas labā. Pamazām veidojās Farmācijas nodaļas mācībspēku kodols, kas spēja balstīt speciālo katedru darbu. Uztura un baudvielu ķīmijas katedru, kurā mācīja uzturvielu ķīmiju un farmācijas ķīmiju, vadīja pats profesors E. Zariņš. Farmakognozijas katedru, kurā studenti apguva mikroskopiju un farmakognoziju, vadīja profesors E. Svirlovskis. Farmācijas ķīmijas katedru, kurā galvenie mācību priekšmeti bija farmācijas vēsture, ievads praktiskajā farmācijā, ārstniecības vielu izmeklēšanas metodes un receptūra, vadīja profesors J. Maizīte. Praktiskās farmācijas katedru, kuras kompetencē bija ārstniecības vielu pagatavošana, tiesu ķīmija, klīniskās analīzes metodes, vadīja profesors J. Kupcis.

E. Zariņš lasīja lekcijas farmācijas ķīmijā un uzturvielu un baudvielu ķīmijā, kā arī vadīja uzturvielu un baudvielu ķīmijas laboratoriju no 1919. līdz 1940. gadam un no 1941. līdz 1943. gadam. Pēc E. Zariņa iniciatīvas 1923. gada 23. februārī Elizabetes ielā 63 uzsāka darbu Latvijas Universitātes aptieka. Tajā ne tikai gatavoja un izsniedza zāles, bet to izmantoja arī kā prakses vietu Farmācijas nodaļas studentiem. Katram studentam prakse ilga divus mēnešus, bet aptiekā vienlaikus varēja praktizēties tikai četri studenti. Aptiekā bija šāds farmaceitiskais personāls: pārvaldnieks, pieci līdz septiņi speciālisti ar augstāko izglītību, proti, farmācijas kandidāti vai maģistri, divi līdz pieci aptiekas asistenti ar aptiekāra palīga grādu un pāris aptiekas praktikanti. Latvijas Universitātes aptiekā no pirmās dienas strādāja provizors Hugo Freijs (1887–1960), kurš no 1928. gada 14. gada bija šīs aptiekas pārvaldnieks. Profesors E. Zariņš bija aptiekas vadītājs no 1924. gada 1. aprīļa līdz savai aizceļošanai uz Vāciju. 1923. gada 25. aprīlī E. Zariņa maģistra grāds tika pielīdzināts doktora grādam, un par izciliem nopelniem 1929. gada 28. septembrī Latvijas Universitāte viņam piešķīra goda doktora nosaukumu – *Doctor pharmaciae honoris causa*.

XX gadsimta 20. gadu vidū aptiekās ienāca jaunie speciālisti ar Latvijas Universitātes diplomu, kurā bija rakstīts “farmācijas kandidāts”. No 1939./40. mācību gada vārdu “kandidāts” aizstāja ar vārdu “maģistrs”. Visus iepriekšminētos profesionālos nosaukumus varētu pielīdzināt kopīgam apzīmējumam – augstākā izglītība [23, 45, 48, 52–55].

Savu jomu zinātnē E. Zariņš izvēlējās jau tad, kad izlēma specializēties analītiskajā ķīmijā K. Frezeniusa laboratorijā Vīsbādenē. Uzturvielu ķīmija tobrīd bija jauna zinātnes nozare, radusies tikai XIX gadsimta otrajā pusē. Līdztekus darbam pie maģistra disertācijas Zariņš jau pievērsās dažu uzturvielu sastāva pētījumiem. Darbs Krievijas Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības departamenta bakterioloģijas laboratorijas ķīmijas nodaļā pavēra viņam plašas iespējas.

Šķiet, ka pārtikas produktu falsificēšana tolaik bija aktuāla problēma, kuru vajadzēja nopietni risināt. Laikā no 1908. līdz 1917. gadam E. Zariņš publicēja 42 darbus, kuru tematika bija ļoti plaša, sākot no bišu medus un vaska sastāva noteikšanas un salīdzināšanas un beidzot ar viltojumu iespējām

un to atklāšanu. Līdzīgi tika pētīts piens, sviests, cukurs, sāls, augļu un ogu vīni. Īpaši aktuāla pārtikas produktu viltošana kļuva Pirmā pasaules kara laikā (1914–1918), jo pārtikas trūka, vajadzēja apgādāt armiju, un E. Zariņš pētīja piena kondensēšanas iespējas. Strādājot Latvijā, E. Zariņš savus pētījumus veica Farmācijas nodaļas Uztura un baudvielu laboratorijā, kā arī savā personīgajā laboratorijā. Viņa pētījumu loks paplašinājās – E. Zariņš pētīja Latvijas kviešu ķīmisko sastāvu, kviešu miltus, kviešu maizes rūgšanas intensitāti atkarībā no miltu kvalitātes. Turklāt viņš pievērsās vitamīnu problēmām un strādāja pie B, C un A vitamīna noteikšanas dažādos pārtikas produktos un augos, pētīja taukus un tauku eļļas, tabaku, dzeramā ūdens, Rīgas jūras līča un Baltijas jūras ūdens ķīmisko sastāvu.

Laikā no 1921. līdz 1943. gadam viņš publicēja 109 darbus, tai skaitā arī grāmatas un brošūras. Par līdzīgiem tematiem E. Zariņš vadīja arī studentu diplomdarbus. Laikposmā no 1930. līdz 1944. gadam viņš bija vadītājs 39 diplomdarbiem. Par darbu “Pētījumi par Rīgas jūras līča un Baltijas jūras ūdens ķīmisko sastāvu Latvijas piekrastē” E. Zariņš kopā ar farmācijas kandidātu Jāni Ozoliņu (1902–?) 1935. gadā saņēma Krišjāņa Barona prēmiju. Profesora darba turpinātāji un asistenti bija Teodors Lejiņš (1889–1961), kurš strādāja pie profesora laikā no 1921. līdz 1926. gadam, Irina Robežniece (1887–1972) – no 1926. līdz 1941. gadam, Elmārs Brēmanis (1914–?) – no 1939. līdz 1944. gadam, Cecīlija Putniņa (1899–?) – no 1926. līdz 1939. gadam un Jānis Blūmbergs (1912–1980) – no 1941. līdz 1944. gadam.

Profesors E. Zariņš piedalījās zinātniskajos pasākumos arī ārpus Latvijas robežām. Latvijas Valsts vēstures arhīvā ir saglabājusies komandējuma apliecība, kas izrakstīta 1929. gada 11. aprīlī braucienam uz starptautisku Uztura un bauvielu kongresu Parīzē [23, 48, 52, 54].

Profesora E. Zariņa sabiedriskās aktivitātes arī bija ievērojamas. Viņš vienmēr atrada laiku, lai pabūtu kopā ar jaunatni, lai piedalītos studentu korporācijas *Lettgallia* un tās filistru biedrības pasākumos. Tāpat E. Zariņš aktīvi piedalījās sabiedrisko un profesionālo biedrību darbā. E. Zariņš bija Rīgas Farmaceitu biedrības goda biedrs, 1803. gadā dibinātās Vācu farmaceitu biedrības goda biedrs, Latvijas Ķīmijas biedrības biedrs un priekšsēdētājs no 1926. līdz 1932. gadam, Latvijas Sarkanā Krusta Galvenās valdes loceklis, Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības padomes loceklis, Francijas Ķīmijas savienības, Vācu Ķīmiķu biedrības Berlīnē, Latvijas Bioloģijas biedrības biedrs, Starptautiskās ķīmijas savienības uzturvielu sekcijas loceklis, Romas Starptautiskā lauksaimniecības institūta bioķīmijas sekcijas loceklis, Filistru biedru Savienības loceklis un tās priekšsēdis, Rīgas Latviešu biedrības biedrs, Latvijas Zinātņu komitejas loceklis [45, 60].

Par ieguldījumu Latvijas augstākās izglītības veidošanā 1926. gada 16. novembrī E. Zariņš tika apbalvots ar IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni un 1929. gada 28. septembrī sakarā ar Latvijas Universitātes desmit gadu jubileju saņēma III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni [45, 24, 25, 74]. E. Zariņš bija arī Sarkanā Krusta I šķiras Goda krusta, Latvijas aizsargu Goda krusta un skautu “Svastikas”, Francijas Goda Leģiona kavaliera krusta un Beļģijas Sarkanā Krusta I šķiras Goda krusta īpašnieks [23, 35, 45, 48, 54, 56].

Padomju varas vīriem, kas ar 1940. gada 17. jūniju sāka saimniekot Rīgā, profesors E. Zariņš nebija vēlams. 1940. gada 1. septembrī profesoru E. Zariņu atbrīvoja no Ķīmijas fakultātes dekāna amata [45, 56] un viņa vietā iecēla ķīmiķi, profesoru Alfrēdu Ieviņu (1897–1975). Zariņa vadīto Uztura un baudvielu katedru pagaidām pārņēma asistente Irina Robežniece, bet E. Zariņš tika iecelts par katedras profesoru [45, 57, 60]. Farmācijas nodaļu uzticēja vadīt J. Maizītem, un 1940./41. mācību gadā viņš E. Zariņa vietā lasīja farmācijas ķīmiju farmaceitiem.

1940. gada 1. oktobrī E. Zariņš tika atbrīvots arī no Latvijas Universitātes aptiekas vadītāja amata, viņa vietā iecēla profesoru J. Maizīti. Tā kā katedru vadība iepriekšējo profesoru vietā pārsvarā tika uzticēta mācībspēkiem, kas bija asistenti vai privātdocenti, tad jau septembra vidū viņi tika paaugstināti. Tā asistente I. Robežniece tika ievēlēta par docenta vietas izpildītāju. Jaunajos apstākļos no Farmācijas nodaļas mācībspēkiem profesors E. Zariņš cieta visvairāk. Viņu atlaida pat no aptiekas konsultanta vietas, jo viss darbs tika uzticēts J. Maizītem.

Otrā pasaules kara laikā vācu karaspēks ienāca Rīgā jau 1941. gada 1. jūlijā. Tad E. Zariņš tika atjaunots Ķīmijas fakultātes dekāna amatā. Viņš atkal atguva katedru un savu laboratoriju, kurā tik daudzus gadus bija kopā ar saviem studentiem pavadījis laiku zinātniskos pētījumos. Darbs Universitātē tolaik ritēja savu gaitu, kaut arī apkārt plōsījās karš [45, 52–54].

1919. gada aprīlī, kad E. Zariņš devās no Pēterburgas uz Rīgu, viņš bija saņēmis zinātnisku komandējumu no Pēterburgas II Universitātes [45, 4], bet no Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijas – atvaļinājumu [45, 70]. Tas nozīmēja, ka Zariņš uz Latviju brauca kopā ar savu ģimeni – sievu Annu un meitu Edīti. Rīgā 1919. gadā viņi apmetās uz dzīvi namā Stabu ielā 13, 2. dzīvoklī un dzīvoja šajā vietā arī 1920. gadā [45, 78]. 1921. gadā Zariņi pārvācās uz dzīvi greznā ires namā Nikolaja ielā 27/29, 13. dzīvoklī. Šīs ielas nosaukums vairākas reizes mainījies, un tagad mēs to pazīstam kā Krišjāņa Valdemāra ielu [45, 86]. Plašajā astoņu istabu dzīvoklī Zariņš kopā ar savu kolēģi profesoru J. Kupci atvēra laboratoriju, kurā varēja veikt dažādas analīzes. Laboratoriju slēdza 1932. gadā, kad profesora Zariņa ģimene pārcēlās uz jaunu dzīvesvietu, bet Kupcis bija atvēris aptieku Gogoļa ielā 11. Iespējams, ka laboratoriju pārcēla uz telpām blakus aptiekai. Pēdējā Zariņu ģimenes dzīvesvieta Rīgā bija Elizabetes iela 57, 28. dzīvoklis [45, 115] [23, 45, 57].

Par profesora E. Zariņa ģimenes locekļiem zināms ļoti maz. Jau minēts, ka Anna Treifelde (1878–1963) kļuva par E. Zariņa dzīvesbiedri 1906. gada 30. septembrī. 1908. gada 17. janvārī Zariņu ģimenē piedzima meita Edīte. 1920. gada 17. augustā pasaulē nāca Zariņu otra meita [45, 82], kura diemžēl nodzīvoja pavisam īsu laiku un jau 1920. gada 7. novembrī aizgāja mūžībā [45, 83]. LR Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta arhīva izsniegtā izziņa sniedz pilnīgu ieskatu šajā Zariņu ģimenes dzīves traģiskajā lappusē. Zariņu otra meita piedzima 1920. gada 17. augustā pulksten 24.00 Rīgā. Bērnu 1920. gada 24. oktobrī kristīja Rīgas Doma (Miera) draudzes mācītājs Edgars Bergs (1873–1968) un deva viņai vārdu Anna Dzintra. Krusttēvi bija Oskars Liepiņš, lauksaimnieks Pauls Zeltiņš (E. Zariņa māsas vīrs), Vecbebru aptiekas īpašnieks, farmaceits Aleksandrs Treifelds. Krustmātes: Austrā Dzirkale, Elfrīda Zeltiņa (E. Zariņa jaunākā māsa), Anna Kalniņa. Mazā meitiņa nomira 2,5 mēnešu vecumā 1920. gada 4. novembrī pulksten 9.00 no elpošanas orgānu slimības un tika apglabāta 7. novembrī. Zariņu ģimenē vairāk bērnu nebija.

Par vecāko Zariņu meitu Valsts arhīvā ir saglabājusies apliecība, kas izrakstīta 1924. gada 15. februārī un apstiprina, ka Edīte Zariņa ir Rīgas II vidusskolas 11. reālģimnāzijas klases skolniece [45, 96]. Vēlāk Edīte studēja filoloģiju Latvijas Universitātē un ieguva filoloģijas maģistra grādu. Studiju gados viņa darbojās studenšu korporācijā *Imeria*. 1935. gada 3. augustā Edīte apprecējās ar Kārli Buliņu (1906–1993). Viņš uzauga strādnieku ģimenē Rīgā, mācījās Pilsētas elementārskolā un 1922. gadā pabeidza Rīgas pilsētas I ģimnāziju. Pēc tam no 1922. līdz 1932. gadam K. Buliņš studēja Latvijas Universitātes Mehānikas fakultātē un ieguva inženiera tehnologa diplomu. Studiju laikā viņš iestājās studentu korporācijā *Lettgallia*. Darba gaitas K. Buliņš uzsāka 1932. gadā Liepājas drāšu fabrikā, no 1932. līdz 1935. gadam viņš vadīja Rīgas pilsētas ūdens sūkņu staciju, no 1937. līdz 1944. gadam viņš vadīja sākumā Jelgavas pilsētas ūdens un elektrības uzņēmumu, kuru vēlāk pārņēma Valsts elektrības uzņēmuma *Ķegums* Jelgavas rajons. 1936. gadā Buliņu ģimenē piedzima meita Ilze un 1937. gadā – meita Valda.

1940. gads atnesa ģimenei daudz satraukuma un baiļu. Padomju vara varēja kuru katru brīdi izrēķināties ar nevēlamo profesoru, bet tad sākās karš. Vācu okupācija profesoram E. Zariņam ne ar kādām represijām nedraudēja, taču karš ievilkās un situācija kļuva arvien draudīgāka. Profesoram tuvojās septītais gadu desmits, un viņš sāka interesēties par pensiju. Latvijas Valsts vēstures arhīvā ir saglabājušies dokumenti, kuri bija nepieciešami pensijas piešķiršanai un kurus profesors bija savācis [45, 71, 130], taču saņemt pensiju par padarīto darbu Latvijā viņam nebija lemts.

Ar 1944. gada 20. septembri datētais iesniegums rektoram atklāj rūgto patiesību. Profesors nevarēja palikt Latvijā, viņš lūdza pabalstu izbraukšanai uz Vāciju. Kaujas jau norisinājās Latvijas teritorijā, Sarkanā armija tuvojās Rīgai. Profesors ar kundzi bēgļu gaitās devās 1944. gada 23. septembrī. Viņi nonāca Vācijā, Britu okupācijas zonā Lādē (*Lahde*) netālu no Minsteres. Meitas ģimene sākumā apmetās Hannoverē, jo no 1944. līdz 1945. gadam znotam tur bija darbs kā projektēšanas inženierim. Ģimenes apvienojās 1945. gadā, kad profesora E. Zariņa meita ar ģimeni apmetās latviešu bēgļu nometnē Lādē. Profesors E. Zariņš bez darba dzīvot nevarēja. Būdam svešumā, viņš iesaistījās Lādes latviešu komitejas darbā un bija vietējās latviešu skolas direktors un skolotājs, kurš visām klasēm pasniedza dabaszinības. 1946. gada 19. novembrī profesors nosvinēja savu 70 gadu jubileju. Tad vēl nekas neliecināja, ka drīz viņa tuvinieki un draugi varētu viņu zaudēt, taču tas notika jau 1947. gada 23. jūlijā Lādē. Profesoru E. Zariņu apbedīja vietējā kapsētā [23, 35, 45, 54].

Pēc profesora E. Zariņa nāves ģimene diezgan drīz pameta Vāciju un devās uz Kanādu, kur K. Buliņš 1948. gadā atrada darbu kā inženieris firmā *Bowater's Newfoundland Pulp & Paper Mills* Kornebrūkā (*Corner Brook*), Ņūfaundlendā. No 1959. līdz 1970. gadam viņš bija šī uzņēmumā galvenais inženieris. 1970. gadā Buliņu ģimene pārcēlās dzīvot uz Vilovdeilu (*Willowdale*) Toronto. Profesora atraitne A. Zariņa kopā ar meitas ģimeni arī pārcēlās uz Kanādu. Viņa nomira 1963. gadā Ņūfaundlendā. K. Buliņš nomira 1993. gadā Toronto, un viņa pelni ir apbedīti Jorkas (*York*) kapsētas latviešu nodalījumā [35].

Diskusija

Kad sākām vākt informāciju par profesora E. Zariņa dzīvi un darbu, šķita, ka par šo tematu ir uzrakstīts samērā daudz, taču izrādījās, ka tā gluži nav. Sausie fakti par viņa darbu Latvijas Universitātes tapšanas gaitā un pēc tam par Farmācijas nodaļas izveidošanu un tās darbību rodami gandrīz visās publikācijās. Mēs izvēlējāmies citu ceļu, kā kaut nedaudz izzināt E. Zariņa personību, – izpētīt tās vietas, kurās viņš bija darbojies, apzināt tā laikposma notikumus un to ietekmi uz E. Zariņa izvēli, rīcību un darbiem.

Profesora dzīve bija it kā sadalīta noteiktos posmos, un katrā posmā viņš gan apzināti, gan neapzināti gatavojās nākamajam savas dzīves posmam, lai varētu paveikt lielus darbus. Visspilgtāk tas redzams jaunības posmā. Zariņš pabeidz augstskolu, dodas uz Maskavu papildināt zināšanas, pēc tam – uz Vīsbādeni un tad ir gatavs izstrādāt zinātnisku darbu. Viņš atgriežas Pēterburgā, iegūst maģistra grādu, viņam ir visas iespējas zinātniskajam darbam. Tomēr viņš iesaistās vēl divu augstskolu darbā un krāj pieredzi pedagoģiskajā un administratīvajā darbā, kas vēlāk lieti noder Latvijas Augstskolas un īpaši Farmācijas nodaļas dibināšanā.

Secinājumi

Tikai XX gadsimta 20. gados Latvijai radās iespēja veidot savu augstāko izglītību. Tas bija grūts un atbildīgs uzdevums, kas noritēja līdztekus Latvijas kā valsts veidošanai un izaugsmei. Lai paveiktu šo grūto darbu, bija vajadzīgi cilvēki ar milzīgām darba spējām, atbildības sajūtu, vēlēšanos likt lietā visas savas zināšanas un pieredzi.

Vajadzēja radīt iespējas farmaceitiem dzimtajā valodā iegūt ne tikai vidējo, bet arī augstāko farmaceutisko izglītību. E. Zariņš bija izvirzījis to par savas dzīves galveno uzdevumu, strādāja pie tā vairāk nekā divdesmit sava mūža gadus, līdztekus dodot lielu ieguldījumu Latvijas Augstskolas izveidošanā. Profesora E. Zariņa mūža devums farmācijas kā specialitātes veidošanā Latvijā ir nenovērtējams.

Eduards Zarins – A Founder of Higher Pharmaceutical Education in Latvia in the First Half of the Twentieth Century

Abstract

In year 1919 when Latvian Higher Education institution was founded, Professor Eduard Zarins (1876–1947) was the first who referred about the need of Pharmaceutical Division's at the university. Facts about his activities within the Latvian University and the Pharmaceutical Division can be found in almost all publications. Another way how to explore Eduards Zariņš personality, is to explore the places where he worked, to identify the period of the events and their effects on E. Zarins choices, actions and deeds. Therefore, the aim of this work is to summarize the published and unpublished sources of information available about Eduard Zarins, his personal life and work performance, especially considering his contribution to the creation of higher pharmaceutical education in Latvia. We used information from Rauna church books, Priekuļi Parish Library, State History Archive of Latvia, as well as the XX and XXI century literary sources.

Professor Eduards Zarins was born in the family of Janis Zarins and Karline Busa on November 19, 1876. The location of the event was a parish of Jaunrauna in the house called "Šautuves". After the school graduation in Cēsis in 1896, he began his apprenticeship course at a pharmacy in Astrakhan. In 1899, Zarins received a pharmacist diploma from the University of Kazan. In 1902, he joined the University of Tartu, and in 1904, he was already awarded a diploma in pharmacy. Zarins wanted to particularly specialise in analytical chemistry, as well as nutrition chemistry, and due to that reason went to Wiesbaden. There he studied and worked at the famous chemist Fresenius. In 1907, Eduards Zarins arrived in Russia, settled in St. Petersburg and remained there until 1919. In 1908, he defended his Master's thesis in pharmacy.

In April of 1919, Zarins managed to flee the Soviet Russia and he arrived in Riga. There he became involved in organisational work at the University of Latvia. Already in 1919, he worked as a Dean at the Faculty of Veterinary Medicine, and later he operated in the Faculty of Chemistry. Cooperating with his colleagues from subcommittee, Eduards Zarins succeeded in opening the Division of Pharmacy under the Faculty of Chemistry. This included the creation of four departments: originally the Department of Nutritional Chemistry, Department of Pharmacognosy, Department of Pharmaceutical Chemistry and later the Department of Practical Pharmacy. Eduards Zarins also took care to find the best teaching staff. As a result, he chose the best of his own colleagues - pharmacists, such as Eduards Svirlovskis (1871-1936), Janis Kupcis (1871-1936), Davis Blumentals (1871-1937), Janis Maizite (1883-1950). Their cooperation resulted in the development of a curriculum for pharmaceutical studies.

After Eduards Zarins initiative, in 1923 pharmacy of the University of Latvia was opened, which he managed himself until his emigration to Germany. Working in Russia, where Zarins operated as the Assistant Professor at the St. Petersburg Women's Medical Institute, and later as a professor and secretary at the University II of Petrograd, gave him a wealth of experience in academic and organisational work. Therefore, later on Eduards Zarins all of his accumulated knowledge used to create the core of higher pharmaceutical education in Latvia.

He raised this task as the main of his life and worked on it for more than twenty years of his life.

Keywords: pharmacy, higher pharmaceutical education, nutritional chemistry, University of Tartu, Division of Pharmacy of Faculty of Chemistry at the University of Latvia.

Literatūra

1. Jaunrauna // Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. I sējums. Rīga: Zinātne, 1967, 695. lpp.
2. Jaunraunas pagasts // Latviešu konversācijas vārdnīca. VII sējums. Rīga: A. Gulbja apgādībā, 1931-1932. 14211-14212.
3. Jaunraunas muiža // Latvijas enciklopēdija. 3. sējums. Rīga: SIA "Valērija Belokoņa izdevniecība", 2005, 160.-161. lpp.
4. Jaunraunas muižas kungu māja // <http://zudusilatvija.lv/objects/object/19452/> (sk. 27.11.2013.).
5. Priekuļu pagasts // <http://www.priekuli.lv/home/par-novadu/pagastu-vesture/priekulu-pagasts> (sk. 27.11.2013.).
6. Jaunraunas muiža. Priekuļu pagasta bibliotēkas materiāli no A. Dimbeles privātā krājuma.
7. Uzziņas par Jaunraunas muižu. Priekuļu pagasta bibliotēkas materiāli no A. Dimbeles privātā krājuma.
8. Vēsturiskas ziņas par Jaunraunas pagasta I pakāpes pamatskolu 1862.-1923. // LVVA 1927. fonds, 1. apraksts, 3. lieta.
9. Izglītība 19. gs. // <http://www.raunai.lv/content/izgliitiiba/izgliitiiba19.gs> (sk. 27.11.2013.).
10. Avotiņa A., Blūma D., Līdaka A., Ņefedova I., Šmite E. Latvijas kultūras vēsture. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 120.-127. lpp.
11. Lielā atmoda Vidzemē // <http://www.bdm.lv/index.php/bralu-draudzes-vesture> (sk. 07.12.2013.).
12. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1876. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 516. lieta, 1870.-1876. latviešu, vācu dzimušie, 355. lp.
13. Jaunraunas pagastnama pamatos atrasts 1887. gadā rakstīts dokuments par pagasta vēsturi. Priekuļu pagasta bibliotēkas materiāli.
14. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1870. gads, latviešu, vācu laulātie, mirušie, 4 lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).

15. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1871. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 516. lieta, 1870.-1876. latviešu, vācu dzimušie, 18. lp.
16. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1872. gads // LVVA 235. fonds, 4. apraksts. 2034. lieta, latviešu, vācu laulātie, mirušie, 9. lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).
17. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1872. gads // LVVA 235. fonds, 4. apraksts. 2034. lieta, latviešu, vācu laulātie, mirušie, 38. lp.
18. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1873. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 516. lieta, 1870.-1876. latviešu, vācu dzimušie, 110. lp.
19. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1875. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 516. lieta, 1870.-1876. latviešu, vācu dzimušie, 180. lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).
20. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1879. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 517. lieta, 1877.-1891. latviešu, vācu dzimušie, 88. lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).
21. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1883. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 517. lieta, 1877.-1891. latviešu, vācu dzimušie, 242. lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).
22. Raunas draudzes Baznīcas grāmata, 1886. gads // LVVA 235. fonds, 7. apraksts. 517. lieta, 1877.-1891. latviešu, vācu dzimušie, 316. lp. // <http://www.lvva-raduraksti.lv> (sk. 27.11.2013.).
23. Lediņš V. Profesors Eduards (Otto) Zariņš (1876-1947) - zinātnieks, pedagogs un sabiedriskais darbinieks // Scientific Journal of Riga Technical University. The Humanities and Social Science History of Science and Higher Education, 2012; 19: 25-32.
24. Vēsturiskas ziņas par Jaunraunas pagasta I pakāpes pamatskolu 1862.-1923. // LVVA 1927. fonds, 1. apraksts, 3. lieta.
25. Tautskolotājs Kārlis Millers (1844.-1911.) // <http://news.lv/Druva/2001/11/17/tautskolotajs-karlis-millers-1844-1911> (sk. 26.12.2013.).
26. Reālskola // Enciklopēdiskā vārdnīca. 2. sējums. Rīga: Latvijas enciklopēdiju redakcija, 1991, 130. lpp.
27. Prof. Eduards Zariņš - sešdesmitgadnieks // Latvijas Farmaceitu Žurnāls, 1936, Nr. 11, 448.-450. lpp.
28. Аптека им. К. И. Осце // <http://www.youtube.com/watch?v=10TVwvOH40> (sk. 26.12.2013.).
29. Album Academicum der Keiserlichen Universität Dorpat. Bearbeitet A. Hasselblatt und Dr. G. Otto. Dorpat, 1889. 1007 S.
30. История Казанского университета в фактах // <http://history-kazan.ru/2010/05/istoriya-kazanskogo-universiteta-v-faktax/> (sk. 17.01.2012.).
31. История фармацевтического образования в Казани // <http://kgmu.kcn.ru/content/> (sk. 17.01.2012.).
32. Петухов, Е. В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет. (1865.-1902.). С.-Петербург, 1906, 211 стр.
33. Maizīte J. Prof. I. Kondakovs. Nekrologs // Latvijas Farmaceitu Žurnāls, 1931, Nr.12, 420.-424. lpp.
34. Prof. Eduarda Zariņa 50 gadu dzimšanas diena // Latvijas Farmaceitu Žurnāls, 1926, Nr. 10/12, 268.-270. lpp.
35. Eduards Zariņš // Lettgallijas ģenerālsapulce. Biogrāfiju kopojums 1899-I līdz 1990-I. Studentu korporācija Lettgallija, 16 VIII 1996, 12. lpp.
36. Dienesta gaitu apraksts // LVVA 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 17.-18. lp.
37. Конduitный список фармацевтической практики // LVVA 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 132. lp.
38. Materiāli no S. Ergardes privātarhīva. 2010. gads.
39. Аптека Феррейна // http://ecology-mef.narod.ru/mos/villa/apteka_ferreina.htm (sk. 29.12.2013.).
40. Strube W. Carl Remigius Fresenius // http://www.chemiedidaktik.uni-oldenburg.de/download/Carl_Remigius_Fresenius.pdf (sk. 29.12.2013.).
41. Carl Remigius Fresenius // http://dbpedia.org/page/Carl_Remigius_Fresenius (sk. 29.12.2013.).
42. Apliecinājums // LVVA 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 50 lp.
43. Aptaujas lapa // LVVA, 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 60.-61. lp.
44. Eduards Zariņš // Vīksna A. Latviešu ārsti, Latvijas armijas ārsti un Latvijas Universitātes mācībspēki, kas Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijā studējuši, papildinājuši zināšanas, strādājuši vai aizstāvējuši disertācijas līdz 1918. gadam. Acta Medico-historica Rigensia. Volumen IV (XXIII). Rīga: Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1999, 308. lpp.
45. Latvijas Universitāte. Profesora Eduard Zariņa Jēkaba dēla personāl-akts // LVVA, 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 137 lp.
46. Apliecinājums // LVVA 7427. fonds, 13. apraksts, 1974. lieta, 41 lp.
47. Stučkas valdība 1918-1920 // <http://www.letonika.lv/groups/?title=Stu%C4%8Dkas%20vald%C4%ABba/32545> (sk. 30.12.2013.).

48. Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939. I un II daļa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939. I daļa, 920 lpp., II daļa, 667 lpp.
49. Grosvalds I., Alksnis U., Meirovics I., Ruplis A. Ķīmija Latvijas Universitātē (1919–1944). Rīga: Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, 2005. 166 lpp.
50. Vīgestāne R. Augstākās farmaceitiskās izglītības sākotne Latvijā // Rp.: Informatīvs un zinātniski praktisks farmācijas žurnāls. Nr. 1, 1995. 13.–18. lpp.
51. Vīgestāne, R. Latvijas Universitātes profesora Eduarda Zariņa dzīve un darbs // Latvijas Medicīnas augstskola: īsrakstu kopojums 75 gadu jubilejā. Rīga: AML, 1995. 122.–124. lpp.
52. Mauriņa B. Augstākā farmaceitiskā izglītība: Tērbatas Universitāte, Latvijas Universitāte, Latvijas Valsts universitāte, Rīgas Medicīnas institūts : promocijas darbs / Baiba Mauriņa; zin. vad. Dr. pharm. Venta Šidlovska; Rīgas Stradiņa universitāte. Zāļu formu tehnoloģijas katedra. Rīga, 2008. 155 lpp.: tab., att. Lit.: 145.–152. lpp.
53. Grosvalds I., Alksnis U., Ruplis A., Meirovics I. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa (1919–1950) // Medico-historica Rigensia. Volumen V (XXIV). Rīga: Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 2000, 203.–221. lpp.
54. Grosvalds I., Alksnis U., Meirovics I. Eduards Zariņš – augstākās farmaceitiskās izglītības un uzturvielu pētniecības pamatlicējs Latvijā // Medico-historica Rigensia. Volumen V (XXIV). Rīga: Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 2000, 223.–236. lpp.
55. Dr. pharm., hon. C. E. Zariņš // Latvijas Farmaceitu Žurnāls, 1929, Nr. 10. 379.–380. lpp.
56. Kazerovskis K. Profesoru Dr. pharm. Eduardu Zariņu pieminot // Universitas, 1962, Nr. 9, 58.–61. lpp.
57. Jānis Kupcis – A. Kupcis aptieka // LVVA, 4958. fonds, 1. apraksts, 504. lieta.